

«Jeg ble drapstruet. Av han som til da hadde vært min nærmeste samarbeidspartner og beste nordkoreanske venn.»

MORTEN TRAAVIK

HAN HUSKER LYDEN AV KULENE som treffer asfalten. Året er 1993, datoen 4. oktober, og det er fullt opprør i Russland etter et mislykket kuppforsøk mot president Boris Jeltsin. Morten Traavik er elev ved Det Statlige Russiske Teaterakademi i Moskva og har trosset den norske ambassadens formaninger om å holde seg innendørs. Sammen med kompisene går han ut for å få med seg opptøyene.

Han er en 22 år gammel registudent fra Bergen som har bodd i Moskva i knappe tre uker. Plutselig finner han seg på et fortau hvor kulene smeller rundt bena hans – i kryssilden mellom Jeltsins soldater og en snikskytter fra motsatt side.

Det er det siste han husker før blackouten.

Det som skjedde denne dagen i Russlands hovedstad er i ettertid blitt betegnet som et blodbad. Traavik og kompisene – og han husker ikke hvordan – kommer seg til en fotgjengerundergang hvor de blir stående og høre på skuddsalvene, menneskene som skriker. Raskt finner flere frem til det samme skjulestedet. Livredde trenger de seg sammen, desperate etter dekning for de rasende kampene.

Før dette har ikke Traavik rukket å kjenne seg redd – nå kommer frykten. Det er ikke plass til ubegrensede mengder folk, og han tenker:

«Kommer det flere, blir jeg klemt i hjel».

– Mange av dem som døde den dagen, var tilskuere som hadde stått litt feil. For det var jo spennende og, sier Traavik i dag.

– Det er kanskje derfor jeg er så bra på å stå i kryssild. Jeg hadde tidlig trening i den slags.

HAN ER KUNSTNEREN SOM skaper kontroverser. Virkelige kontroverser. Sånne du får når du inngår kunstneriske samarbeidsprosjekter med et av verdens mest forhatte regimer – Nord-Korea.

19 ganger har han besøkt landet, etter at han selv for åtte år siden initierte et samarbeid. Det var Traavik som hadde regien da et vestlig rockeband for første gang holdt konsert i hovedstaden Pyongyang. Han har tatt med seg nordkoreanske barn over grensen og helt til Norge for å sette opp Thorbjørn Egners «Kardemomme by» – omdøpt til «Kardemomyang».

Prosjektene har til sammen fått over ti millioner i støtte av Kulturrådet, men har også vært sentrum for massiv debatt. Traaviks kritikere mener han har gjort seg til en nyttig idiot for Kim Jong-uns regime, at samarbeidet legitimerte undertrykkningen av det nordkoreanske folket.

Aldri har han veket for kritikken. Traavik in-

ENDT KAPITTEL: Etter åtte år så Traavik seg nødt til å avslutte samarbeidet med Nord-Korea.

Morten Traavik (46)

FØDT: 27. juni 1971 i Bergen.

SIVILSTATUS: Gift. To sønner, Hannes (3), Tage (6) og bonusdatteren Judith (12).

KARRIERE: Omstridt kunstner og regissør. Utdannet ved The Russian Institute of Theatre Art i Moskva. Har gjort en rekke store kunstprosjekter i samarbeid med regimet i Nord-Korea. Blant annet organiserte han den første konserten i landet med et utenlandsk band – et prosjekt som fikk internasjonal oppmerksomhet. Samarbeidet med Nord-Korea har møtt massiv kritikk, men har også fått millionstøtte fra Kulturrådet. Traavik står også bak prosjektet «Miss Landmine», en skjønnhetskonkurranse med kvinnelige mineofre fra Angola. I september i fjor mottok han Teaterkritikerprisen for forestillingen «Århundredrets rettssak», som for ett år siden ble vist under festivalen Barents Spektakel.

AKTUELL: Hadde i februar utstillingen «Frodes grense» under Kirkenes-festivalen Barents Spektakel – hvor han sitter i styret. Utstillingen er en hyllest til vennen Frode Berg som sitter fengslet i Moskva for spionasje. Til sommeren kommer dokumentaren «War of Art» om Traavik og hans kunstakademi DMZ i Nord-Korea, som produseres av Norsk Fjernsyn. Til høsten gir han ut boken «Forræderens guide til Nord-Korea» på Aschehoug forlag.

sisterer på at han driver med brobygging. Det vil si, ikke nå lenger. For i fjor høst fikk samarbeidet en brå slutt.

– Jeg ble drapstruet. Av han som til da hadde vært min nærmeste samarbeidspartner og beste nordkoreanske venn.

DE HADDE FLERE PROSJEKTER som skulle gjennomføres, men plutselig merket Traavik en endring i nordkoreanernes innstilling til ham. De ble mer mistenksomme. Han merket at de begynte å sabotere planene de tidligere hadde vært enige om.

– Jeg er ganske sikker på hvorfor det ble sånn, sier Traavik.

Den spente stemningen mellom Nord-Korea og Sør-Korea, Nord-Korea og USA – det mener han er årsaken til stemningsskiftet. Den antiamerikanske propagandaen var blitt mer synlig, og folk var mer mistenksomme enn Traavik noen gang hadde opplevd.

– Når de er såpass redde og mistenksomme at de ikke engang føler at jeg er til å stole på, at de må være sikre på å vise sine overordnede at de er lojale mot sitt system, da tvinger situasjonen frem et sånt valg, sier han.

For det var Traavik som brøt, etter lenge å ha insistert på at prosjektene måtte gjennomføres. Men så var hans beste venn brått ikke til å kjenne igjen.

– Han kom med noen ganske åpenbare trusler som handlet om kuler, som var nærliggende å tolke som drapstrusler.

Redd for å reise tilbake er han ikke. Han kommer likevel ikke til å gjøre det.

– Det er mer fordi at sånn som atmosfæren er nå, så gir det ingen mening.

DET ER SEN MORGEN I STOCKHOLM, og det snør tett. Morten Traavik står i døren som leder inn i bygården hvor han bor, i det som i fjor kom på åttende plass i avisen The Telegraphs kåring over verdens kuleste nabolag, bydelen Södermalm i Stockholm.

På hodet har han en russisk pilotlue, rundt benet klamrer det seg fast en sjenert treåring, sønnen Hannes. Storebror Tage på seks står og roper i gangen bak ham:

«Pappa! Pappaaa!».

– Der er dere, ja! Jeg er litt sent ute i dag, så jeg er på vei for å levere i barnehagen. Bare gå opp i leiligheten og vent, jeg er tilbake om 20 minutter, sier Traavik og forsvinner ut i snøværet med et akebrett på slep.

JA, HAN KALTE DET FOR spennende å stå og skjule seg for kuleregn i Moskva. Nå sitter han på kontoret sitt, et par hundre meter fra leiligheten i Södermalm, tilbake fra barnehagen.

– Jeg mener på ingen måte å fremstille meg som noen jævla hardhaus, men det er nå engang sånn jeg er kalibrert, og det er en del folk som er det. For sånne som oss tror jeg det er verre at det ikke skjer noe, for da får vi for god tid til å sitte og finnenke på meningen med livet og eksistensens mer meningsløse sider.

– Funderer du mye over meningen med livet?

– Ja, jeg har i hvert fall gjort det i perioder, men jeg tror fintenkingen kan virke ganske paralyserende på både ens gjennomføringskraft og evne til å forflytte seg til nye steder, der en kanskje kan finne de perspektivene en trenger, nettopp for å komme ut av den paralysen eller handlingslammelsen. Det er et av paradoksene jeg liker å oppholde meg i.

Helst vil han ikke kalle seg for kunstner.

– Med en gang du betegner noe som kunst, følger det på lasset med en automatisk ufarliggjøring. →